ILM-FAN TARAQQIYOTI - BUGUN VA ISTIQBOLNI BELGILOVCHI KUCH!

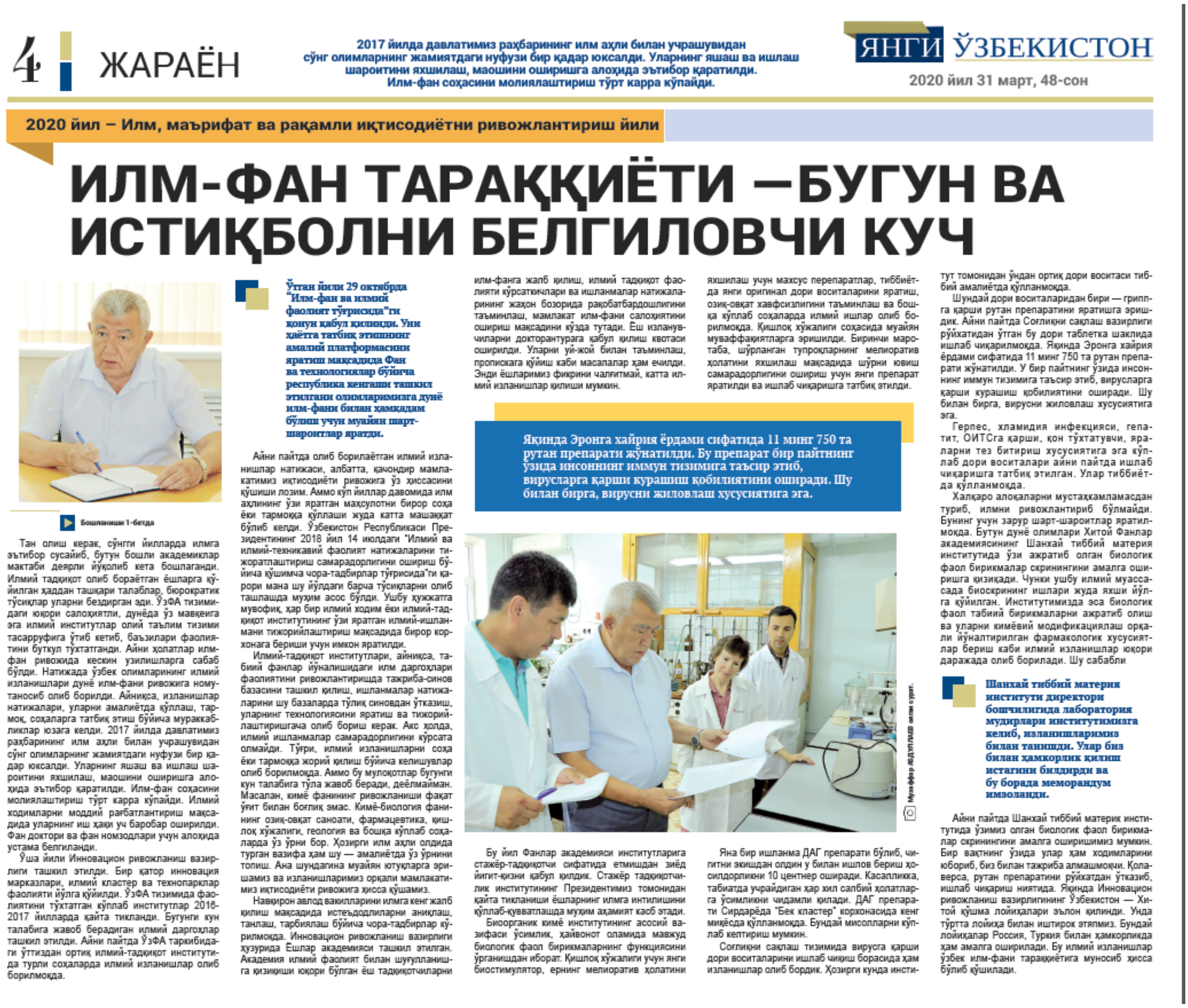

2017 йилда давлатимиз раҳбарининг илм аҳли билан учрашувидан сўнг олимларнинг жамиятдаги нуфузи бир қадар юксалди. Уларнинг яшаш ва ишлаш шароитини яхшилаш, маошини оширишга алоҳида эътибор қаратилди. Илм-фан соҳасини молиялаштириш тўрт карра кўпайди.

ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН
2020 йил 31 март, 48-сон

2020 йил – Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили

ИЛМ-ФАН ТАРАҚҚИЁТИ —БУГУН ВА ИСТИҚБОЛНИ БЕЛГИЛОВЧИ КУЧ

Бошланиши 1-бетда

Тан олиш керак, сўнгги йилларда илмга эътибор сусайиб, бутун бошли академиклар мактаби деярли йўқолиб кета бошлаганди. Илмий тадқиқот олиб бораётган ёшларга қўйилган ҳаддан ташқари талаблар, бюрократик тўсиқлар уларни бездирган эди. ЎзФА тизимидаги юқори салоҳиятли, дунёда ўз мавқеига эга илмий институтлар олий таълим тизими тасарруфига ўтиб кетиб, баъзилари фаолиятини буткул тўхтатганди. Айни ҳолатлар илм-фан ривожида кескин узилишларга сабаб бўлди. Натижада ўзбек олимларининг илмий изланишлари дунё илм-фани ривожига номутаносиб олиб борилди. Айниқса, изланишлар натижалари, уларни амалиётда қўллаш, тармоқ, соҳаларга татбиқ этиш бўйича мураккабликлар юзага келди. 2017 йилда давлатимиз раҳбарининг илм аҳли билан учрашувидан сўнг олимларнинг жамиятдаги нуфузи бир қадар юксалди. Уларнинг яшаш ва ишлаш шароитини яхшилаш, маошини оширишга алоҳида эътибор қаратилди. Илм-фан соҳасини молиялаштириш тўрт карра кўпайди. Илмий ходимларни моддий рағбатлантириш мақсадида уларнинг иш ҳақи уч баробар оширилди. Фан доктори ва фан номзодлари учун алоҳида устама белгиланди.

Ўша йили Инновацион ривожланиш вазирлиги ташкил этилди. Бир қатор инновация марказлари, илмий кластер ва технопарклар фаолияти йўлга қўйилди. ЎзФА тизимида фаолиятини тўхтатган кўплаб институтлар 2016-2017 йилларда қайта тикланди. Бугунги кун талабига жавоб берадиган илмий даргоҳлар ташкил этилди. Айни пайтда ЎзФА таркибидаги ўттиздан ортиқ илмий-тадқиқот институтида турли соҳаларда илмий изланишлар олиб борилмоқда.

Ўтган йили 29 октябрда "Илм-фан ва илмий фаолият тўғрисида"ги қонун қабул қилинди. Уни ҳаётга татбиқ этишнинг амалий платформасини яратиш мақсадида Фан ва технологиялар бўйича республика кенгаши ташкил этилгани олимларимизга дунё илм-фани билан ҳамқадам бўлиш учун муайян шарт-шароитлар яратди.

Айни пайтда олиб борилаётган илмий изланишлар натижаси, албатта, қачондир мамлакатимиз иқтисодиёти ривожига ўз ҳиссасини қўшиши лозим. Аммо кўп йиллар давомида илм аҳлининг ўзи яратган маҳсулотни бирор соҳа ёки тармоққа қўллаши жуда катта машаққат бўлиб келди. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 июлдаги "Илмий ва илмий-техникавий фаолият натижаларини тижоратлаштириш самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"ги қарори мана шу йўлдаги барча тўсиқларни олиб ташлашда муҳим асос бўлди. Ушбу ҳужжатга мувофиқ, ҳар бир илмий ходим ёки илмий-тадқиқот институтининг ўзи яратган илмий-ишланмани тижорийлаштириш мақсадида бирор корхонага бериши учун имкон яратилди.

Илмий-тадқиқот институтлари, айниқса, табиий фанлар йўналишидаги илм даргоҳлари фаолиятини ривожлантиришда тажриба-синов базасини ташкил қилиш, ишланмалар натижаларини шу базаларда тўлиқ синовдан ўтказиш, уларнинг технологиясини яратиш ва тижорийлаштиришгача олиб бориш керак. Акс ҳолда, илмий ишланмалар самарадорлигини кўрсата олмайди. Тўғри, илмий изланишларни соҳа ёки тармоққа жорий қилиш бўйича келишувлар олиб борилмоқда. Аммо бу мулоқотлар бугунги кун талабига тўла жавоб беради, деёлмайман. Масалан, кимё фанининг ривожланиши фақат ўғит билан боғлиқ эмас. Кимё-биология фанининг озиқ-овқат саноати, фармацевтика, қишлоқ хўжалиги, геология ва бошқа кўплаб соҳаларда ўз ўрни бор. Ҳозирги илм аҳли олдида турган вазифа ҳам шу — амалиётда ўз ўрнини топиш. Ана шундагина муайян ютуқларга эришамиз ва изланишларимиз орқали мамлакатимиз иқтисодиёти ривожига ҳисса қўшамиз.

Навқирон авлод вакилларини илмга кенг жалб қилиш мақсадида истеъдодлиларни аниқлаш, танлаш, тарбиялаш бўйича чора-тадбирлар кўрилмоқда. Инновацион ривожланиш вазирлиги ҳузурида Ёшлар академияси ташкил этилган. Академия илмий фаолият билан шуғулланишга қизиқиши юқори бўлган ёш тадқиқотчиларни илм-фанга жалб қилиш, илмий тадқиқот фаолияти кўрсаткичлари ва ишланмалар натижаларининг жаҳон бозорида рақобатбардошлигини таъминлаш, мамлакат илм-фани салоҳиятини ошириш мақсадини кўзда тутади. Ёш изланувчиларни докторантурага қабул қилиш квотаси оширилди. Уларни уй-жой билан таъминлаш, пропискага қўйиш каби масалалар ҳам ечилди. Энди ёшларимиз фикрини чалғитмай, катта илмий изланишлар қилиши мумкин.

Бу йил Фанлар академияси институтларига стажёр-тадқиқотчи сифатида етмишдан зиёд йигит-қизни қабул қилдик. Стажёр тадқиқотчилик институтининг Президентимиз томонидан қайта тикланиши ёшларнинг илмга интилишини қўллаб-қувватлашда муҳим аҳамият касб этади.

Биоорганик кимё институтининг асосий вазифаси ўсимлик, ҳайвонот оламида мавжуд биологик фаол бирикмаларнинг функциясини ўрганишдан иборат. Қишлоқ хўжалиги учун янги биостимулятор, ернинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш учун махсус перепаратлар, тиббиётда янги оригинал дори воситаларини яратиш, озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш ва бошқа кўплаб соҳаларда илмий ишлар олиб борилмоқда. Қишлоқ хўжалиги соҳасида муайян муваффақиятларга эришилди. Биринчи маротаба, шўрланган тупроқларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш мақсадида шўрни ювиш самарадорлигини ошириш учун янги препарат яратилди ва ишлаб чиқаришга татбиқ этилди.

Яқинда Эронга хайрия ёрдами сифатида 11 минг 750 та рутан препарати жўнатилди. Бу препарат бир пайтнинг ўзида инсоннинг иммун тизимига таъсир этиб, вирусларга қарши курашиш қобилиятини оширади. Шу билан бирга, вирусни жиловлаш хусусиятига эга.

Музаффар АБДУЛЛАЕВ олган сурат.

Яна бир ишланма ДАГ препарати бўлиб, чигитни экишдан олдин у билан ишлов бериш ҳосилдорликни 10 центнер оширади. Касалликка, табиатда учрайдиган ҳар хил салбий ҳолатларга ўсимликни чидамли қилади. ДАГ препарати Сирдарёда "Бек кластер" корхонасида кенг миқёсда қўлланмоқда. Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин.

Соғлиқни сақлаш тизимида вирусга қарши дори воситаларини ишлаб чиқиш борасида ҳам изланишлар олиб бордик. Ҳозирги кунда институт томонидан ўндан ортиқ дори воситаси тиббий амалиётда қўлланмоқда.

Шундай дори воситаларидан бири — гриппга қарши рутан препаратини яратишга эришдик. Айни пайтда Соғлиқни сақлаш вазирлиги рўйхатидан ўтган бу дори таблетка шаклида ишлаб чиқарилмоқда. Яқинда Эронга хайрия ёрдами сифатида 11 минг 750 та рутан препарати жўнатилди. У бир пайтнинг ўзида инсоннинг иммун тизимига таъсир этиб, вирусларга қарши курашиш қобилиятини оширади. Шу билан бирга, вирусни жиловлаш хусусиятига эга.

Герпес, хламидия инфекцияси, гепатит, ОИТСга қарши, қон тўхтатувчи, яраларни тез битириш хусусиятига эга кўплаб дори воситалари айни пайтда ишлаб чиқаришга татбиқ этилган. Улар тиббиётда қўлланмоқда.

Халқаро алоқаларни мустаҳкамламасдан туриб, илмни ривожлантириб бўлмайди. Бунинг учун зарур шарт-шароитлар яратилмоқда. Бутун дунё олимлари Хитой Фанлар академиясининг Шанхай тиббий материя институтида ўзи ажратиб олган биологик фаол бирикмалар скринингини амалга оширишга қизиқади. Чунки ушбу илмий муассасада биоскрининг ишлари жуда яхши йўлга қўйилган. Институтимизда эса биологик фаол табиий бирикмаларни ажратиб олиш ва уларни кимёвий модификациялаш орқали йўналтирилган фармакологик хусусиятлар бериш каби илмий изланишлар юқори даражада олиб борилади. Шу сабабли

Шанхай тиббий материя институти директори бошчилигида лаборатория мудирлари институтимизга келиб, изланишларимиз билан танишди. Улар биз билан ҳамкорлик қилиш истагини билдирди ва бу борада меморандум имзоланди.

Айни пайтда Шанхай тиббий материк институтида ўзимиз олган биологик фаол бирикмалар скринингини амалга оширишимиз мумкин. Бир вақтнинг ўзида улар ҳам ходимларини юбориб, биз билан тажриба алмашмоқчи. Қолаверса, рутан препаратини рўйхатдан ўтказиб, ишлаб чиқариш ниятида. Яқинда Инновацион ривожланиш вазирлигининг Ўзбекистон — Хитой қўшма лойиҳалари эълон қилинди. Унда тўртта лойиҳа билан иштирок этяпмиз. Бундай лойиҳалар Россия, Туркия билан ҳамкорликда ҳам амалга оширилади. Бу илмий изланишлар ўзбек илм-фани тараққиётига муносиб ҳисса бўлиб қўшилади.

Gazetani yuklab olish (.pdf 3.25 mb)